

Juleevangeliet

– fra et allmennreligiøst perspektiv

■ EIVIND MELAND *Fastlege ved Olsvik legesenter*

Professor ved Institutt for samfunnsmedisinske fag, Universitetet i Bergen

Vi kjenner alle det faktiske og historiske innholdet i Juleevangeliet (Lukas 2: 1–20). Men hva er det som gjør at vi uavhengig av religiøst og trosmessig ståsted fascineres av historien? Vi kan sammen med den sekulære radikaler Inger Hagerup dele ærefrykten for Josef i hennes «Hymne til Josef» (1), og erkjenne at det er en hellighet ved denne omsorgsfulle mannen. Andre vil sammen med den dypt religiøse Terry Eagleton understreke at juleevangeliet handler om skaperkraftens revolusjonære radikalitet (2). Uavhengig av trosmessig tilhørighet er vi konfrontert med en befriende grunnmyte i våre liv: Det som har verdi og skaperkraft i livet, fødes i en forvist og marginalisert posisjon, beskjemet og bortgjemt. Det er et evangelium for frihet og personlig vekst for alle som befinner seg i fornedrelse: Fornedrelsen kan snus til verdighet og styrke!

Det Stavangerske juleevangeliet

Vi har en tendens til å lefle med makten, flokke oss omkring de mektige, skryte av våre prestasjoner og knytte vår identitet til makt, ære og anseelse. Når Andreas Jacobsen, alias Ajax, forteller juleevangeliet fra Pedersgadå i Stavanger har det et annet innhold. Hu Johanna kan berolige Broremann med at «adle med små og svage armar finne' stallen. Det er bare de som går rundt og brese seg (stavangersk for skrytende kryhet) med de store musklene sine som går i tutlavase på veggen» (3).

Et allmennreligiøst perspektiv

Jeg har tatt til orde for at de sekulært orienterte starter en alfabetiseringskampanje hvor de gjør seg bevisst viktigheten av en hellig dimensjon og anerkjenner et allmennreligiøst perspektiv i livet (4). Det er mange grunner til dette. For det første er den antireligiøse og arrogante sekularismen ikke bærekraftig verken på individ- eller samfunnsnivå. Den lover terapi for alle utfordringer, driver oss til en grenseløs vekst i helsetjenester, og fratrar oss muligheten til mer adekvate løsninger på samfunnsutfordringer, løsninger som er basert på politisk og moralsk ansvarlighet. Jeg anerkjenner at terapeutisk teknikk kan hjelpe medmennesker, men når dette er den eneste og dominerende løsning, står vi overfor in-

flatoriske prosesser som ikke lar seg realisere økonomisk, og som ofte øker subjektiv sykkelighet, forekomsten av falsk positive funn og unødig behandling for pseudosykdom (5).

Dernest bygger den vitenskapelige ensidigheten i det humanistiske prosjekt på en misforståelse. Humanismen må tilegne seg et mer ydmykt ståsted og anerkjenne at vitenskapelig metode ikke kan vinne full innsikt i hvert individs personlighet og selvforståelse. Som individer er vi uutgrunnelige og underlagt en spontan kilde som ikke kan settes på formler. Også relasjonene mellom mennesker hører til en slik uutgrunnelig og spontan kategori (6).

Endelig fører den sekulære og distanserte vitenskapelige objektforståelsen til at forholdet mellom behandler og pasient ofte skjevutvikler seg til teknisk assistanse og befordring av kompensasjon i form av velferdsytelser. Det ligger et dypt moralsk problem i den avvisningen av religion, åndelig og hellig forankring til livet som det sekulære og liberale samfunnet representerer. Dersom det offentlige og terapeutiske rommet blir rensket for livets hellighetsdimensjon, blir både den hjelpesøkende og den hjelpende avstumpet. Vi blir moralsk likegyldige for hverandre, og frarøver hverandre muligheten for dyp og felles forståelse og inspirasjon (7).

Fra naturreligion til evolusjonsbiologi

At det nye skapes fra tomhet, og at det tomme og språkløse er en kilde til skapelse, er en sentral del av naturreligion. Det er ingen tilfeldighet at prairieindianernes filosofiske høvdinger kalte seg selv for «Zero Chiefs» (8). Vi finner den samme erkjennelsen igjen i buddhisme. I japansk zen-tradisjon kaller mange av munkeordnene seg for «Munks of None». Denne erkjennelsen vokser også fram fra evolusjonsbiologi og kompleksitetsteori. Den galileiske misforståelse om at alle fenomener i livet kan reduseres til noen grunnleggende formler som har determinert verden fra tidenes begynnelse, finner ingen empirisk støtte. Misforståelsen kalles en «galileisk forbannelse», og det begrensede ved denne misforståelsen er at den tjener som et påskudd for vitenskapelig arroganse og overtro. Alle fenomener i naturen og i evolusjonen har et

element ved seg som er prinsipielt uforutsigbart. Det kalles «emergens» og det er rimelig å oversette det med «skapelse» (9), uten at vi trenger postulere en ekstern eller transcendent guddom eller guddomskraft. De sekulære må imidlertid tilegne seg den ydmykhet, takknemlighet og ærefrykt som en slik livsdimensjon innebærer. Det er rimelig at vi anerkjenner «det helliges» eksistens (4).

Fra et sekulært perspektiv innebærer det at vi anerkjenner et guddommelig element i alt liv, at vi kan innta et panteistisk ståsted. Vi skal også være klar over at en slik posisjon kan bringe oss nærmere de troende ved at vi anerkjenner endringer i vektleggingen av skapelsesteologi versus frelsesteologi blant de

kristne. Mange sekulære har fått bokstravtro dogmatikk og undertrykkende moralisme i halsen, og det med rette. Men vi skal ikke lukke øyne og ører for at de troende i dag beveger seg i retning av en anerkjennelse av ansvar og enhet med skaperverket, fordi de i stadig større grad anerkjenner at Gud manifesterer seg i det skapte. De inntar det som i teologien betegnes som *panenteisme*. Det er fiskeren Markus i Gabriel Scotts *Kilden* som kan tjene som rollemodell for en slik livsorientering (10, 11). Både den norske teologen Notto R Thelle og den danske teologen Knud E Løgstrup representerer en slik nyorientering i teologien og i trosopplevelsen (12, 13).

Nyreligiøsitet og nyåndelighet

Sammensmeltningen av det sekulære ståstedet med de troendes ståsted er tydelig i det som i dag går under betegnelsen «nyreligiøsitet» eller «nyåndelighet». Det senmoderne samfunn kjennetegnes ikke lengre av sekularisme og avfortryllelse, men av gjenfortryllesse. Østlige religiøse praksiser smelter sammen med kristentro i meditative praksiser og i ny og relasjonell forståelse av selvet. En slik utvikling har vært kritisert med å henvise til at nyreligiøsiteten er et uttrykk for det moderne menneskets hvileløse jakt på konsumentgoder. Gud og religiøsitet blir oppfattet som forbruksvare på linje med biler og hytte på fjellet (14). Det er hold i en slik kritikk, men

den er ofte for negativ fordi det er et element av dyp religiøs søken og relasjonell livsvisdom i mye av nyreligiositeten (15).

Terry Eagleton er engelsk litteraturviter og en av de skarpeste kritikere av den arrogante sekularismen som blant annet Richard Dawkins representerer (16). I sin bok om tro, rasjonalitet og revolusjon fremstiller han gudstroen på en overraskende og radikal måte (2). For Eagleton er Gud den evige fornyer, Satan er et pervertert gudsbegrep og en misforstått og smålig revisor. Jesus er en radikaler og en fattig outsider som gir livshåp til alle undertrykte. Eagleton hudfletter mange former for politisk korrekthet og bokstavtro dogmatisme, og dagens marxister får gjennomgå på

lik linje med andre hyklere, som har latt seg verve som klakører for USAs og NATOs krigsventyr. For meg har boken vært et kjærkomment gjensyn med min barndoms Jesus og min barndoms kristentro. Den radikale arbeiderbevegelsen i Stavanger var nemlig under sterk innflytelse av kvekerismen, og deres tros- og sosiale praksis fant sted i sterk opposisjon til øvrigheten og prestemakten. Jesus var i deres øyne på de undertryktes side. Det er den samme trosposisjonen vi finner igjen i Jacob Sandes «Det lyser i stille grender». Også i år vil jeg syngre denne salmen med glede, og spesielt den siste strofen om den evige, revolusjonære himmelsongen vil jeg istemme med stor innlevelse. God jul til dere alle!

*Det lyser i stille grender
av tindrande ljøs ikveld,
og tusunde barnehender
mot himmelen ljøsi held.*

*Og glade med song dei helsar
sin broder i himmelhall,
som kom og vart heimsens frelsar
som barn i ein vesal stall.*

*Han låg der med høyt til pute,
og gret på si ringe seng,
men englane song der ute
på Betlehems aude eng.*

*Der song dei for fyrste gongen
ved natt over Davids by,
den evige himmelsongen
som alltid er ung og ny.*

REFERANSER

1. Hagerup I. Samlede dikt. Oslo: Aschehoug, 2009.
2. Eagleton T. Reason, Faith & Revolution. Reflections on the God Debate. New Haven and London: Yale University Press, 2009.
3. Jacobsen A. Ajax i hondre. Stavanger: Trolls of Norway, 2010.
4. Meland E. Det hellige som kilde til helse. Stavanger: Eide Forlag AS, 2012.
5. Evans RG, Barer ML, Marmor TR. Why are some people healthy and others not. New York: de Gruyter, 1994.
6. vanHooft S. The western humanist tradition. In: Cobb M, Puchalsky CM, Rumbold B, editors. Oxford textbook of spirituality in health care. Oxford: Oxford University Press, 2012: 43–8.
7. Johannessen KI. Åndelig eksponering i et offentlig perspektiv. In: Danbolt T, Nordhelle G, editors. Åndelighet - mening og tro. Utfordringer i profesjonell praksis. Oslo: Gyldendal akademisk, 2012: 33–46.
8. Storm H. Seven arrows. New York: Ballantine Books, 1972.
9. Kaufmann SA. Reinventing the sacred. A new view of science, reason and religion. New York: Basic Books, 2008.
10. Thelle NR. Kilden - mellom Luther og panteisme. Gabriel Scott dagene, 2009.
11. Scott G. Kilden. H Aschehoug & Co 1984.
12. Thelle NR. Kjære Siddhartha! Brev og samtaler i grenseland mellom øst og vest. Vikersund: Oriens Forlag, 2005.
13. Løgstrup KE. Den etiske fordring. Trondheim: Cappelen Forlag AS, 2000.
14. Madsen OJ. Den terapeutiske kultur. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.
15. Botvar PK. Den alternative religiøsitetens to ansikter. In: Engelsviken T, Olsen R, Thelle NR, editors. Nye guder for hvermann? Femti år med alternativ spiritualitet. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2011.
16. Dawkins R. Gud en vrangforestilling. Oslo: Monstro bok, 2007.

eivind.meland@isf.uib.no